

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.І. ВЕРНАДСЬКОГО
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Кафедра психології, філософії та суспільних наук**

С.В. Копилова, О.О.Власенко

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОХОДЖЕННЯ
НАВЧАЛЬНОЇ (ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ**

для здобувачів вищої освіти зі спеціальності С4 Психологія

Київ – 2025 рік

УКЛАДАЧІ: доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, філософії та суспільних наук Світлана КОПИЛОВА

доцент, доктор психологічних наук, доцент кафедри психології, філософії та суспільних наук Олена ВЛАСЕНКО

Рецензент: доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології, філософії та суспільних наук Євген ПУЗИРЬОВ

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри психології, філософії та суспільних наук Протокол № 1 від 25.08.2025

Методичні рекомендації схвалено на засіданні навчально-методичної ради навчально-наукового гуманітарного інституту

Протокол № 8 від 27.08.2025р.

Голова НМР ННГІ

Сергій ГУБАРЄВ

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. Загальні положення	5
2. Структура практики	6
3. Зміст практики	6
4. Організація проведення навчальної (психолого-педагогічної) практики	8
4.1. Бази практик	8
4.2. Керівництво практикою	9
4.2.1. Обов'язки здобувачів практикантів під час проходження практики	9
4.2.2. Обов'язки керівника практики від університету	9
4.2.3. Обов'язки керівника практики від бази практики	9
4.3. Перелік звітної документації	10
4.4. Форми і методи контролю проходження практики	10
4.5. Оцінювання результатів проходження практики	10
4.6. Шкала відповідності оцінок	13
5. Методичні рекомендації до проходження практики та оформлення звітної документації	14
5.1. Методичні рекомендації щодо складання характеристики бази практики та опису особливостей професійної діяльності психолога	14
5.2. Методичні рекомендації щодо організації й проведення психодіагностичного обстеження дитини	15
5.3. Методичні рекомендації щодо складання психолого-педагогічної характеристики на учня	16
5.4. Методичні рекомендації щодо виконання індивідуального завдання	18
5.5. Методичні рекомендації щодо заповнення щоденника практики ведення звітної документації	19
6. Список рекомендованих джерел	20
Додаток А. Орієнтовний перелік психодіагностичних методик	21
Додаток Б. Схема протоколу індивідуальної психологічної діагностики	
Додаток В. Зразки психолого-педагогічної характеристики на учня	
Додаток Г. Зразок профорієнтаційного заходу	

ВСТУП

Головним і вирішальним для здобувачів спеціальності Психологія другого курсу є використання отриманих та засвоєних теоретичних знань у практичній площині. В організації навчальної практики здобувачів освіти спеціальності «Психологія» враховується відповідність цілей і задач практики рівню та ступеню підготовки здобувачів освіти. Проходження навчальної практики спирається на вивчення дисциплін «Вступ до спеціальності», «Загальна психологія з практикумом», «Вікова психологія», «Педагогічна психологія», «Психофізіологія людини»

Навчальна практика дозволяє здобувачу освіти не тільки апробувати знання та навички професійної діяльності, але й адаптуватися:

- 1) До професії, тобто в ході рушення конкретних задач, поставлених керівником практики, відпрацювати деякі уміння і навички
- 2) До колективу, тобто засвоїти принципово нові зразки поведінки в колективі, норми взаємодії з колегами, керівниками соціальної (психологічної) служби, клієнтами;
- 3) до нової ролі в суспільстві, пов'язаній із психологічною допомогою людям, що потрапили в складну життєву ситуацію

Засвоєння та ускладнення рольового репертуару психолога послідовно курс за курсом дасть можливість здобувачам спеціальності «Психологія» розвивати уміння, необхідні у виконанні професійних ролей

Метою навчальної практики є ознайомлення із функціональними обов'язками практичного психолога, поглиблення і закріплення теоретичних знань, формування навичок організації та виконання професійно-орієнтованих завдань, апробація окремих методів, методик взаємодії з клієнтом

Завдання навчальної практики:

- Формування стійкого інтересу до професії психолога, потреби в педагогічній та психологічній самоосвіті, творчого та дослідницького підходу до професійної діяльності;
- Ознайомлення з функціями та особливостями роботи практичного психолога закладів освіти та позашкільних установ;
- поглиблення і закріплення теоретичних знань
- удосконалення навичок організації та виконання професійно-орієнтованих завдань, складовими яких є проведення психологічних досліджень (оцінка особистісних якостей, особливостей інтелектуального та емоційного розвитку, специфіки міжособистісної взаємодії), психокорекційних технік (внесення змін у розвиток окремих психічних процесів, нівелювання особистісної проблематики), вироблення умінь проведення просвітницької та профорієнтаційної роботи.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Практика проводиться на базах практики, які відповідають певним вимогам. Об'єктами практики можуть бути установи та організації різних форм власності, які функціонують не менше двох років. Вони мають застосовувати передові форми та методи надання психологічної допомоги. Штат має бути укомплектований висококваліфікованими фахівцями.

У результаті проходження навчальної ознайомчої практики здобувач освіти повинен **знати**:

- організаційно-правове забезпечення діяльності установи чи організації (структура, підрозділи, персонал та його обов'язки)
- методичне забезпечення діяльності установи/організації (регламентуючі і методичні документи, вимоги до звітної документації). \
- види діяльності практичного психолога
- особливості ведення професійної документації
- особливості комунікації з клієнтом та колегами
- етичні принципи діяльності практичного психолога у взаємодії з клієнтом

Вміти:

- обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел;
- обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги;
- формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження;
- презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефхівців;
- складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно;
- взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності;
- відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Мати компетентності:

- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності
- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- навички міжособистісної взаємодії;
- здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології;
- здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків (зокрема, в контексті організації заходів раннього втручання);

- здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації;
- здатність дотримуватися норм професійної етики;
- здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

2. СТРУКТУРА ПРАКТИКИ

Навчальна (психолого-педагогічна) практика бакалаврів складається з трьох змістовних модулів загальною кількістю 180 годин. Перелік змістовних модулів та кількість годин наведені у таблиці

№ п/п	Навчальні елементи	Кількість годин
1	Модуль 1 Організаційно-правовий – організаційно-правове забезпечення діяльності установи чи організації (структура, підрозділи, персонал та його обов'язки); регламентуючі документи тощо – Нормативно-правове й методичне забезпечення професійної діяльності практичного психолога структурного підрозділу: аналіз плану роботи, вимог до ведення документації та її зразків тощо	60
2	Модуль 2. Психолого-педагогічний - психологічні складові навчально-виховного процесу (навички складання протоколів психодіагностичного обстеження учнів) - складання психолого-педагогічної характеристики на учня - інноваційний досвід роботи психолога в закладах освіти	90
3	Модуль 3. Профорієнтаційний і психопрофілактичний участь у профорієнтаційній, психопрофілактичній та просвітницькій діяльності	30
4	Разом	180

3. ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Зміст програми навчальної практики та організаційні заходи щодо виконання наведені у таблиці:

Програма практики	Види робіт під час практики	Спосіб фіксації
Модуль 1. Організаційно-правовий		
Організаційно-правове забезпечення діяльності установи чи організації (структура, підрозділи,	Проходження інструктажу з техніки безпеки Ознайомлення з правилами внутрішнього розпорядку	Розділ 1 звіту: характеристика бази практики, що містить опис

персонал та його обов'язки) ; регламентуючі документи тощо	Вивчення нормативних документів Вивчення літератури Зустріч із керівником закладу освіти Бесіди з керівником від бази практики Ознайомлення з офіційним сайтом закладу освіти	підрозділів, персоналу та обов'язків, регламентуючих документів, вимог до ведення документації
Нормативно-правове й методичне забезпечення професійної діяльності практичного психолога структурного підрозділу: аналіз плану робота, вимог до ведення документації та її зразків тощо	Бесіди з керівником від бази практики Вивчення посадової інструкції Ознайомлення з планом роботи психологічної служби Ознайомлення з методичними матеріалами, що найчастіше використовуються Вивчення вимог до ведення документації	Розділ 2 звіту Опис методичних матеріалів , що використовуються психологом, у звіті План роботи психолога на місяць та приклади заповнення документації навести в додатках до звіту
Модуль 2. Психолого-педагогічний		
Психологічні складові навчально-виховного процесу (навички складання протоколів психодіагностичного обстеження учнів)	Спільно з психологом підібрати методики, провести психодіагностичне обстеження учнів (оцінка особливостей емоційного та інтелектуального розвитку), обробити його результати та скласти протокол двох обстежень.	Професійно-орієнтоване завдання 1: 2 протоколи психодіагностичного обстеження дитини
Складання психолого-педагогічної характеристики на учня	На основі результатів психодіагностичного обстеження, спостереження і бесіди з психологом скласти психолого-педагогічну характеристику на учня	Професійно-орієнтоване завдання 2: психолого-педагогічна характеристика на учня
Інноваційний досвід роботи психолога в закладах освіти	Вивчити інноваційний досвід роботи практичних психологів в системі освіти	Відображення у робочих записках щоденника

	з новими категоріями клієнтів – дітьми учасників бойових дій, внутрішньо переміщеними особами тощо	
Модуль 3. Профорієнтаційний і психопрофілактичний		
Участь у профорієнтаційній, психопрофілактичній та просвітницькій діяльності	участь у профорієнтаційній, психопрофілактичній та просвітницькій діяльності НА ВИБІР А) розробити сценарій заходу інформаційно-просвітницького характеру і провести його Б) розробити сценарій заходу профілактичного характеру і провести його Б) розробити сценарій профорієнтаційного заходу і провести його	Індивідуальне завдання з практики

4. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ (ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ) ПРАКТИКИ

4.1 Бази практик

База практики – це заклад освіти, установа, підприємство, організація незалежно від форми власності і підпорядкованості, призначена для проведення практики студентів, що має можливість забезпечувати виконання програми практики для освітнього рівня «бакалавр». Орієнтовний перелік баз практики:

- дошкільні навчальні заклади системи дошкільної освіти (за умови наявності психолога);
- загальноосвітні та інші навчальні заклади системи загальної середньої освіти;
- заклади вищої освіти різних типів (за умови наявності посади психолога).

Регламентуючими документами щодо затвердження бази практики є договір про проходження практики між ТНУ ім. В.І.Вернадського і базою практики, на основі якого готується направлення на проходження практики. У випадку самостійного вибору бази практики студент зобов'язаний надати кафедрі психології, філософії та суспільних наук ТНУ ім. В.І.Вернадського гарантійний лист із закладу освіти, підприємства (організації, установи), де він проходитиме практику, за підписом керівника закладу освіти і з відповідною печаткою бази практики.

Тривалість проведення навчальної практики не повинна перевищувати 24 академічних годин на тиждень. Під час проходження практики студенти повністю підпорядковуються внутрішньому трудовому розпорядку бази практики. Під час навчальної практики студенти не працюють самостійно, але залучаються до виконання нескладних доручень.

4.2. Керівництво практикою

4.2.1. Обов'язки здобувачів-практикантів під час проходження практики

- участь у настановній та підсумковій конференціях
- своєчасне прибуття на базу практики; проходження інструктажу з охорони праці та дотримання правил охорони праці та техніки безпеки; вивчення та дотримання правил внутрішнього трудового розпорядку бази практики
- ознайомлення та виконання в повному обсязі завдань, передбачених програмою практики
- розробка та затвердження у керівника практики від кафедри індивідуального плану з проходження практики;
- погодження з керівником практики від підприємства графіку виконання програми та суворе його дотримання
- дотримання норм поведінки та принципів Кодексу психологів
- виконання розпоряджень адміністрації бази практики та керівників практики
- своєчасна підготовка та подання на перевірку документації з практики; за день до закінчення строку практики одержати відгук-оцінку керівника практики від підприємства
- написання, оформлення та захист звіту з практики

4.2.2. Обов'язки керівника практики від університету

- Організація та проведення настановної конференції, ознайомлення з програмою практики та вимогами до оформлення документації, призначення старост груп, проведення інструктажу з охорони праці, підготовка і надання на базу практики направлення та програму практики
- Надання допомоги в організації і плануванні заходів практики, складанні індивідуальних завдань
- Забезпечення оперативного зв'язку зі студентами та підтримання контакту з керівником від бази практики, сприяння своєчасному вирішенню проблемних ситуацій
- Контроль ходу практики та оцінювання роботи здобувачів освіти після завершення практики
- Складання характеристики-відгуку, перевірка документації з практики, прийняти у складі комісії залік

4.2.3. Обов'язки керівників практики від бази практики

- Організація підготовки і видання наказу про зарахування студентів на практику;
- Організація робочого місця та створення матеріально-технічних умов проходження практики

- Проведення інструктажу з техніки безпеки
- Складання графіку проходження здобувачами освіти практики
- Забезпечення необхідною інформацією, нормативними та іншими матеріалами; допомога у підборі матеріалів для виконання завдань; залучення до участі у поточній роботі, яка відповідає завданням практики
- Контроль дотримання здобувачами-практикантами правил внутрішнього трудового розпорядку, трудової дисципліни та правил безпеки
- Складання характеристики-відгуку

4.3. Перелік звітної документації:

Проходження навчальної (психолого-педагогічної) практики передбачає оформлення звіту. Після закінчення практики *протягом трьох робочих днів* здобувач освіти повинен подати на кафедру:

1. Щоденник практики, підписаний керівником практики від підприємства та завірений печатками підприємства (усього – три печатки);
2. Звіт з практики, який містить:
  - Професійно-орієнтоване завдання 1: два протоколи психодіагностичного обстеження учня
  - Професійно-орієнтоване завдання 2. Психолого-педагогічна характеристика на учня
3. Індивідуальне завдання: сценарій розробленого й проведеного заходу профорієнтаційного, психопрофілактичного, просвітницького характеру

4.4. Форми і методи контролю проходження практики

Контроль проходження практики здійснюється шляхом: перевірки присутності на настановній конференції, перевірки індивідуального плану проходження практики, перевірки якості оформлення звітної документації. Після закінчення практики здобувачі вищої освіти звітують про виконання програми практики.

Форма контролю для навчальної практики - залік.

4.5. Оцінювання результатів проходження практики

Під час оцінки результатів практики враховується:

- 1) присутність на настановній та підсумковій конференції з практики (8б.)
- 2) оцінка керівників практики від бази практики та від університету; надана характеристика, яка враховує особистісні і професійні якості практиканта (30б.)
- 3) якість ведення щоденника (12б), звіту (30б.), індивідуального завдання з практики (10 б.)
- 4) Своєчасність подання звітної документації та захист результатів практики (10б)

Критерії оцінювання якості ведення щоденника (12б.)

	Позитивна оцінка	Скоріше позитивна, ніж	середня	Скоріше негативна, ніж	Негативна оцінка
--	------------------	------------------------	---------	------------------------	------------------

		негативна		позитивна	
Правильність назв, посад, прізвищ керівників	4	3	2	1	0
Конкретизація завдань та видів роботи	4	3	2	1	0
Рефлексивний характер ведення робочих записів	4	3	2	1	0

Критерії оцінювання різних видів професійно-орієнтованих завдань (якість підготовки звіту)

Критерії оцінювання характеристики психологічної служби як системи (10б)

	Позитивна оцінка	Скоріше позитивна, ніж негативна	середня	Скоріше негативна, ніж позитивна	Негативна оцінка
Дотримання вимог щодо структури опису	3	2,5	2	1,5	1
Повнота опису та індивідуальний стиль викладення	3	2,5	2	1,5	1
Відображення особливостей професійної діяльності психолога в додатках (зразки документації)	4	3	2	1	0

Критерії оцінювання описів та обґрунтування методик психодіагностики (5б.)

	Позитивна оцінка	Скоріше позитивна,	середня	Скоріше негативна,	Негативна оцінка
--	------------------	--------------------	---------	--------------------	------------------

		ніж негативна		ніж позитивна	
Повнота опису	2	1,5	1	0,5	0
Обґрунтованість вибору	3	2,5	2	1,5	1

Критерії оцінювання протоколів психодіагностичного обстеження (5б.)

	Позитивна оцінка	Скоріше позитивна, ніж негативна	середня	Скоріше негативна, ніж позитивна	Негативна оцінка
Дотримання вимог щодо оформлення протоколів	2	1,5	1	0,5	0
Повнота опису та грамотність формулювання висновків	3	2,5	2	1,5	1

Критерії оцінювання психолого-педагогічної характеристики (10б.)

	Позитивна оцінка	Скоріше позитивна, ніж негативна	середня	Скоріше негативна, ніж позитивна	Негативна оцінка
Дотримання вимог щодо складання (відповідність структурі)	3	2,5	2	1,5	1
Способи збирання інформації	3	2,5	2	1,5	1
Висновки та надані рекомендації	4	3	2	1	0

Критерії оцінювання різних індивідуального завдання

Критерії оцінювання сценарію психопрофілактичного/ просвітницького/ профорієнтаційного заходу (10б)

	Позитивна оцінка	Скоріше позитивна, ніж негативна	середня	Скоріше негативна, ніж позитивна	Негативна оцінка

Відповідність структури наданому зразку і рекомендаціям	3	2,5	2	1,5	1
Грамотність формулювання мети, завдань, визначення цільової групи	3	2,5	2	1,5	1
Зміст заходу: відповідність змісту поставленим завданням	4	3	2	1	0

Розподіл балів, які отримують студенти наведений у таблиці 2.
Таблиця. Розподіл балів, які отримують здобувачі освіти

Хід виконання практики				Оформлення звіту			Індивідуальне завдання	Своєчасність подання звітної документації та захист результатів практики	Сума
ЗМ1	ЗМ2	ЗМ3	Ведення щоденника	Характеристика бази практики	Проведення психодіагностичної, психокорекційної, психопрофілактичної роботи	Психолого-педагогічна характеристика учня			
13	20	5	12	10	10	10	10	10	
50%				50%					100%

4.6. Шкала відповідності оцінок

Шкала оцінювання результатів підсумкового контролю, що використовується в Університеті

Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за стобальною шкалою	Оцінка за національною шкалою		Значення оцінки
		для екзамену	для заліку	

A	90 - 100 балів	«відмінно»/ «excellent»	«зараховано»/ «passed»	Відмінно - відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	80 - 89 балів	«добре»/ «good»		Дуже добре - достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75 - 79 балів			Добре - в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69 - 74 балів	«задовільно»/ «satisfactorily»		Задовільно - посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60 - 68 балів			Достатньо - мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	30-59 балів	«незадовільно»/ «unsatisfactory» (з можливістю повторного складання)	«не зараховано»/ «failed»	Незадовільно - потрібно додатково працювати для отримання позитивної оцінки
F	1-29 балів	«незадовільно»/ «unsatisfactory» (з обов'язковим повторним курсом)		Незадовільно - необхідна серйозна подальша робота з повторним вивченням курсу

5. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ І ОФОРМЛЕННЯ ДОКУМЕНТАЦІЇ

5.1. Методичні рекомендації щодо складання характеристики бази практики та опису особливостей професійної діяльності психолога

Для складання характеристики бази практики рекомендується перед проведенням бесід з керівником закладу освіти та керівником від бази практики ознайомитись із офіційним сайтом закладу освіти та здійснити первинне вивчення нормативних документів. Це дозволить під час бесід з керівниками поставити важливі питання, а також отримати цілісне уявлення про структуру організації та особливості діяльності персоналу.

У характеристиці бази практики мають бути відображені:

Характеристика служби: визначення «ключових» соціальних проблем, що вирішує служба (статистичне підтвердження); опис умов виникнення соціальної служби, визначення завдань, що вимагають рішення за допомогою спеціалістів соціальної служби; опис особливостей функціонування даної служби. Виділити нормативно-правові положення, які найчастіше застосовуються у роботі практичного психолога служби

Характеристика основних категорій клієнтів служби або недержавної організації: визначення основних категорій клієнтів; визначення типових проблем клієнтів; визначення правил організації та надання допомоги клієнтам

Характеристика професійного статусу практичного психолога: аналіз нормативних документів, що регламентують діяльність психолога; функціональних обов'язків практичного психолога; режиму роботи практичного психолога. Проаналізувати план роботи практичного психолога на місяць. Встановити відповідність основним професійним функціям

Характеристика системи взаємодії «практичний психолог-клієнт»: встановлення первинного контакту; дотримання професійної етики; короткотермінова і довготермінова допомога. Навести 2 приклади застосування етичних принципів у роботі психолога

Для опису специфіки роботи психолога в структурному підрозділі доцільно насамперед ознайомитись з нормативними документами, що регламентують його діяльність, а також із посадовою інструкцією. На основі цього стануть зрозумілими напрямки та методи роботи психолога конкретного структурного підрозділу. Для конкретизації попередніх уявлень рекомендується вивчити літературу з даної проблематики (див. рекомендовані джерела до дисципліни Вступ до спеціальності); провести бесіду з психологом, що дасть можливість уточнити незрозумілі моменти.

Після цього можна використати метод аналізу документів, а саме, ознайомитись із планом роботи психологічної служби, планом роботи психолога на місяць, з методичними матеріалами, які найчастіше використовуються психологом установи (методики, тести та ін.). з вимогами до переліку та правилами ведення нормативної документації психолога. Цілісне уявлення про особливості професійної діяльності психолога може бути складене завдяки ознайомленню зі звітами, зразками ведення документації та завдяки спостереженню за повсякденною роботою.

5.2. Методичні рекомендації щодо організації й проведення психодіагностичного обстеження дитини

Психодіагностика – галузь психології, що вивчає теорію і практику встановлення психологічного діагнозу. Вона охоплює розробку вимог до інструментів оцінювання і вимірювання індивідуально-психологічних особливостей, правила обстеження, обробки та інтерпретації результатів, конструювання й апробацію методик діагностування. Основою

психодіагностики є психометрика, яка передбачає кількісне вимірювання індивідуально-психологічних особливостей людини

В межах змістового модулю 2 здобувач - практикант спочатку за допомогою практичного психолога, а потім самостійно розробляє програму психодіагностичного обстеження дитини/дорослого. Предметом обстеження є особистісні властивості та якості. Здійснюючи діагностичну роботу, здобувач-практикант повинен досконало знати процедуру дослідження та інструкцію, складати протокол, чітко реєструвати емпіричні показники, зіставляти результати діагностики з результатами спостереження за поведінкою досліджуваного.

Протоколи індивідуальних досліджень повинні містити інформацію про особливості виконання досліджуваним тестових завдань. Зокрема, має бути відображено особливості встановлення контакту психолога і досліджуваного, ступінь інтересу досліджуваного до виконання запропонованих завдань, спосіб їхнього виконання, темп роботи, рівень працездатності тощо. Проведення індивідуальних досліджень включає проведення дослідження, обробку результатів, аналіз та інтерпретацію даних кожної методики, складання загальної психологічної характеристики досліджуваного і розробку рекомендацій. Групові дослідження включають проведення дослідження, обробку результатів, аналіз та інтерпретацію даних

5.3. Методичні рекомендації щодо складання психолого-педагогічної характеристики на учня

При складанні психолого-педагогічної характеристики на учня рекомендується орієнтуватись на таку схему:

Загальні відомості

1. Біографічні дані. Прізвище та ім'я учня (записують лише ініціали, дотримуючись принципу конфіденційності), його вік, клас, в якому навчається, стан здоров'я та загальний фізичний розвиток.
2. Умови проживання в сім'ї: її склад, соціальне та матеріальне становище, ідеали, цінності, професія та освітній рівень батьків, житлові умови; вплив батьків на учня, ставлення до нього тощо (надається тільки загальна інформація). Для отримання інформації про особливості дитячо-батьківських стосунків застосовують метод бесіди, методики «Малюнок сім'ї», «Сім'я тварин» та ін.

Взаємини з однокласниками та вчителями

1. Загальна характеристика класного колективу, місце учня у колективі, усвідомлення свого статусу (можна використовувати методики «Соціометрія», «Драбинка» та ін.).
2. Характер стосунків з однокласниками (дружні / конфліктні, з'ясувати причини конфліктної поведінки). Проводять діагностичне дослідження схильності до конфліктної поведінки.
3. Особливості спілкування з учнями своєї та протилежної статі (спостереження, діагностика).
4. Аналіз поведінки учня (вказати типи, види та форми її прояву) на

основі спостереження й діагностики.

Особливості характеру й темпераменту

1. Особливості характеру й темпераменту учня (визначаються за результатами спостереження та діагностики).
2. Прояв темпераменту в поведінці: стриманість, врівноваженість, рухливість, агресивність та ін.
3. Групи рис характеру, що виражають ставлення учня до трудової діяльності (працьовитість, активність відповідальність та ін.), до інших людей (батьків, членів родини, вчителів, класного колективу, друзів, склад референтної групи) ^ ширість, доброта, чуйність, гуманність та ін.; до самого себе (самоповага, почуття власної гідності та ін.), до речей (бережливість, охайність та ін.).
4. Характеристика акцентуації характеру (за опитувальником Шмішека).

Особливості емоційно-вольової сфери

1. Вольові риси характеру: самостійність, цілеспрямованість, ініціативність, рішучість, витримка.
2. Емоційні особливості учня: зміст і спрямованість почуттів, переживань, стійкість емоцій (вказати, які емоції переважають), глибина переживань невдач та успіхів, схильність до стресів, культура емоцій.

Навчальна діяльність

1. Мотивація учіння школяра.
2. Рівень розвитку здібностей особистості: виражені здібності, рівень, характер їх розвитку, властивості інтелекту особистості (глибина, самостійність суджень), обсяг і глибина знань, умінь, навичок. Загальні та спеціальні учбові уміння.
3. Особливості уваги, характер розвитку мимовільного та довільного запам'ятовування – заучує механічно чи усвідомлено; володіння раціональними прийомами запам'ятовування, яка його швидкість та міцність, легкість відтворення; Індивідуальні особливості пам'яті (можна використовувати методики на вивчення оперативної пам'яті).
4. Уміння вчитися (дотримання режиму дня й здатність планувати використання часу, вміння самостійно працювати, контролювати себе тощо),
5. Розвиток мовлення, рівень культури мовленнєвої діяльності (аналізують словниковий запас, його якість, побудова речень, відповідність віковим нормам, наявність Інвективної лексики, сленгу тощо).

Ставлення до праці. Професійна орієнтація

1. Яким видам праці учень надає перевагу (вдома, у школі)?
2. Ставлення до домашніх обов'язків та доручень у школі, їх виконання.
3. Наявність хобі й досягнення у ньому.
4. Професійні інтереси, здібності. Спрямованість на майбутні професійні інтереси, їхня визначеність, адекватність мрій наявним здібностям.

Загальні психолого-педагогічні висновки та Рекомендації

Визначення основних психолого-педагогічних завдань, якими має керуватися учитель у роботі з учнем; вказати, на що йому треба звернути увагу у процесі виховного впливу; що враховувати при індивідуальному підході до учня, як проводити психолого-педагогічну профілактику тощо.

Зразки психолого-педагогічної характеристики на учня подано у додатку В.

5.4. Методичні рекомендації щодо виконання індивідуального завдання

Професійна орієнтація – заходи, спрямовані на розкриття здібностей людини, визначення її потенційних можливостей із метою вибору професії необхідної для особистісної реалізації. Професійна орієнтація – це наукова дисципліна, що не лише сприяє правильному вибору майбутнього фаху із урахуванням усіх здібностей, потреб і побажань особистості, а й постає як своєрідна технологія розвитку в неї позитивного ставлення до праці.

Просвітницька діяльність в закладах освіти може бути пов'язана з реагуванням на прояви насильства та агресії серед учнівської молоді; необхідністю досягнення взаєморозуміння та взаємоповаги до прав і потреб один одного, ненасильницьких взаємин між статями; вирішення питань самовизначення, знаходження ресурсів власного зростання. Не менш значущим є розвивальний ефект просвітницької роботи, яка сприяє: формуванню життєвих цілей, будівництву ментальної моделі світу, розкриттю та розвитку внутрішнього потенціалу особистості; покращенню рівня розвитку психічних процесів дитини, оволодіння дитиною навичками саморегуляції, вміння розуміти та сприймати емоційний стан свій та інших; індивідуальному розвитку кожного суб'єкта освітнього процесу, підвищення його творчого, особистісного, психологічного потенціалу.

Просвітницькі заняття передбачають використання різних інтерактивних форм, методів та новітніх технологій, спрямованих на удосконалення навичок експресивного самовираження, навичок конструктивної поведінки у конфліктних ситуаціях, профілактики особистісних девіацій та соціальних проблем.

Просвітницька робота студента полягає у розробці просвітницького заняття (за можливістю з мультимедійною презентацією) на обрану тему. Завдання здобувача-практиканта підготувати просвітницьке заняття у відповідності до досліджуваної психологічної проблеми з використанням прикладів, отриманих в процесі психодіагностичного обстеження. Підготовку просвітницького заняття доцільно здійснювати за таким планом.

1. *Вибір теми заняття.* Теми здобувачі-практиканти обирають самостійно. Вдалих вибір теми є одним із суттєвих моментів якісного проведення просвітницької роботи. Обираючи тему заняття, здобувачам освіти необхідно враховувати відповідність її спрямованості своїм науковим та

практичним інтересам, існуючим розробкам, можливостям підготовки первинної інформації. Вибрані теми обов'язково погоджуються з керівниками практики.

2. *Добір та аналіз літератури.* На стадії добору літератури здобувач-практикант складає бібліографію. Поглиблений аналіз дібраної літератури доцільно починати з розгляду найновітніших публікацій, оскільки в них висвітлюються останні досягнення в сфері теорії та практики. Дуже важливо з всього розмаїття обраної літератури відібрати потрібний навчальний матеріал і скласти план заняття.
3. *Написання сценарію заняття.* Зібраний на попередньому етапі матеріал класифікується, систематизується та структурується відповідно до пунктів плану заняття і пишеться розгорнутий сценарій.
Зразки сценаріїв просвітницьких занять наведені у джерелі [6].
Зразок профорієнтаційного заходу наведений у додатку Г.

5.5. Методичні рекомендації щодо ведення звітної документації

У перший день практики здобувачі ознайомлюються з планом практики та знайомляться з базою практики. Упродовж наступних 1-2 днів здобувачі складають календарний план роботи та графік відвідування місць проходження практики. Упродовж всієї практики здобувачі ведуть щоденник, у якому занотовують результати своєї роботи.

Звіт з практик

1. Характеристику бази практики: основні напрямки діяльності закладу чи установи;
2. Опис особливостей професійної діяльності психологів в закладах освіти (у додатках наводиться фрагмент плану роботи психолога на місяць; зразки ведення документації).
3. Професійно орієнтовані завдання (два завдання: два протоколи психодіагностичного обстеження учня і психолого-педагогічна характеристика на учня)
4. Індивідуальне завдання з практики: сценарій заняття просвітницького/ психопрофілактичного/ профорієнтаційного характеру

Вимоги до звіту:

1. Обсяг звіту - не менше 12 сторінок (без списку використаних джерел і додатків)
2. Структура звіту: 1) титульна, план; 2) вступ (1-2 стор.); 3) основна частина (складові наведені вище)– 8-10 сторінок; 3) висновки – 1-2 сторінки ; 4) список використаних джерел ; 5) додатки (документи, на які здобувач-практикант посилається в основній частині).
3. Правила оформлення звіту

6. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалько О. Спількуємось та діємо: Навч.-метод. посіб / О. Безпалько, Ж. Савич. К.: Навч. книга, 2018. 112 с.

2. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. Київ, 2017 548 с.
3. Гарець Н.О. Психодіагностика: навч. посіб. Дніпро : ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2025. 144 с.
4. Горностай П. П. Методи групової роботи в системі освіти : методичні рекомендації / П. П. Горностай . К., 2016. 64 с.
5. Методичні вказівки до навчальної дисципліни «Система роботи психологічних служб та методика роботи практичного психолога зі змістовим модулем: психологічна просвіта» / укладачі: Д. Е. Данілова, П. І. Сахно, Т. Б. Тарасова. Суми : Сумський державний університет, 2025. 81 с.
6. Просвітницькі програми (з досвіду роботи): [збірник матеріалів] / упорядн. Валентина Чебоненко, Наталія Дзюбас, Ольга Заболотня. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2022. 60 с.
7. Моргун В.Ф., Тітов І.Г. Основи психологічної діагностики. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2016. 464 с.
8. Психологу для роботи. Діагностичні методики : збірник / [уклад.: М.В. Лемак, В.Ю. Петрище]. Ужгород : Видавництво Олександра Гаркуші, 2012. 616 с.
9. Савчин М. Вікова психологія: навч. посіб. 3-тє вид. перероб., доповн. Київ : ВЦ «Академія», 2017. 368 с.
10. Скребець В.О. Основи психодіагностики: Навч. посіб. 4-е вид. Київ : Слово, 2017. 192 с.

Інформаційні ресурси

- Сайт Таврійського національного університету ім.В.І.Вернадського <https://tnu.edu.ua/normativni-dokumenti-osvitnogo-procesu-universitetupolozenna/>
- Періодичні видання ТНУ. Вчені записки Таврійського національного університету ім..В.І.Вернадського URL: <https://psych.vernadskyjournals.in.ua/>
- Нормативно-правова база. Психологічний супровід та соціально-педагогічна робота. Лист МОН від 16.07.2021 № 1/9-363 “Про пріоритетні напрями роботи психологічної служби у системі освіти у 2021/2022 н. р.” URL: <https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota>
- Психологічна служба закладів освіти. URL: <https://psychologdcpp.in.ua/blanki/>

Додаток А. Орієнтовний перелік психодіагностичних методик
Психодіагностичне обстеження дітей дошкільного та молодшого
шкільного віку

Методика вивчення і оцінки особливостей сприйняття:

Методика вивчення і оцінки особливостей пам'яті: слухової, зорової, моторно-слухової, комбінованої пам'яті.

Методика вивчення особливостей уваги:

- визначення точності уваги за методикою «Коректурна проба Бурдона».

Методики вивчення готовності дітей до навчання:

- тест Керна-Йерасека;
- графічний диктант (Б.Ельконін);
- методика дослідження мотивації (Гінзбург М.Р.);
- методика діагностики готовності дітей 6-7-річного віку до навчання в школі (Лемак М.В., Пащенко Т.В., Пузяк Н.П.);
- методика діагностики готовності до навчання в школі дітей шестирічного віку (Н.М. Стаденко, Т.Д. Ілляшенко, А.Г. Обухівська).

Методики діагностики деяких психічних станів особистості:

- методика дослідження адаптованості «Школа в тваринка»;
- методика визначення самооцінки;
- тест шкільної тривожності Філіпса;
- тест «Тривожність» (Р. Темпл, М. Доркі, В. Амен);
- показники особистісного егоцентризму (за методикою Т. Пашукової);
- тест «Страхи в будиночках»;
- методика «Паровозик»;
- методика визначення агресивності «Кактус».

Методики вивчення здібностей та інтелекту:

- таблиці Равена (шкала прогресивних матриць);
- методика визначення рівня невербальної креативності (за П. Торренсом);
- тест інтелекту Р. Кеттелла;
- тест інтелекту Амтхауера.

Психодіагностичне обстеження дітей підліткового та юнацького віку

Методика вивчення і оцінки особливостей пам'яті:

- визначення опосередкованого запам'ятовування за методикою Л.Виготського;
- визначення продуктивності запам'ятовування за методикою О.Лурії «Піктограми».

Методика вивчення особливості уваги:

- визначення точності уваги за методикою К.Іванова – Смоленського «Коректурна проба».

Методика вивчення і оцінки особливостей мислення:

- методика визначення стилю мислення А. Харрісона та Р. Бремсона.

Методики діагностики деяких психічних станів особистості:

- методика дослідження соціальної адаптованості;
- методика «Самооцінка психічних станів» (за Г. Айзенком);
- тест шкільної тривожності Філіпса;
- виявлення схильності до емпатії (за методикою І.Юсупова).

Додаток Б. Схема протоколу індивідуальної психологічної діагностики**ПРОТОКОЛ
індивідуальної психологічної діагностики**

(ПІБ здобувача освіти)

Дата (термін)
проведення: _____

Вік: _____

Хто звернувся (ПІБ, статус): _____

Причина звернення (запиту):
_____
_____
_____

Мета діагностики: _____

Зміст проведеної роботи (назви використаних методик, опис поведінки під час проведення дослідження, емоційні реакції, характер спілкування з дорослими тощо):
_____
_____

Висновки:
_____
_____

Рекомендації:
_____
_____

Практичний психолог

_____
(прізвище, ініціали)
(підпис)

Додаток В. Зразки психолого-педагогічної характеристики на учня
Психолого-педагогічна характеристика Ткаченка Володимира
Денисовича,
р.н. учня 3 класу КГ №63

Ткаченко Володимир Денисович, р. н., навчається у Криворізькій гімназії №63 з 10.09.2020 року. Виховується у багатодітній родині. Мати: Ткаченко Лідія Анатоліївна, багатодітна одинока мати.

Хлопець має основну групу здоров'я та добре розвинений фізично. Має гарну увагу (на уроках відволікається рідко), мислення на високому рівні (добре порівнює, класифікує, робить висновки, переважає математичне мислення), має добре розвинену зорову пам'ять та уяву.

Володимир проявляє високий інтерес до навчання з усіх предметів. Із задоволенням виконує завдання з основних предметів і з великою відповідальністю ставиться до творчих уроків, де проявляє свою уяву та творчість. Свої навчальні обов'язки намагається виконувати акуратно, проявляє наполегливість та старанність. На уроках дуже активний. Самостійні та індивідуальні завдання виконує із розумінням, але іноді поспішає та допускається помилок. До вимог учителів ставиться позитивно.

Вова із задоволенням виконує доручення вчителя. Часто проявляє ініціативу (мінє воду, поливає квіти тощо). Під час виконання доручень проявляє дисциплінованість, наполегливість у завершенні роботи, переважно працює самостійно. Завжди приймає участь у суспільно-корисній праці. Дуже цікавиться професією поліцейського.

Володимир відкритий, доброзичливий, товариський хлопець з адекватною самооцінкою, упевнений у собі, досить спокійний, стриманий, здатний управляти своїми емоціями.

Хлопець звичайно спокійний, рідко засмучується через дрібниці, має характерний позитивний, оптимістичний погляд на життєві проблеми. Має досить високий рівень самостійності, але може підкоритися більш сильним дітям. Не прагне домінувати над навколишніми, скоріше взаємодіє з ними на одному рівні. Вміє міркувати логічно та оцінювати свою діяльність, розважливий, проте інколи проявляє схильність до авантюризму, може переоцінити свої можливості.

Володимир не губиться при зіткненні з несподіваними обставинами, про невдачі швидко забуває, досить рішучий, у разі погроз звертається по допомогу до вчителя. Має практичний підхід до життєвих ситуацій, соціально пристосований, порядний.

У колектив хлопець прийнятний, підтримує дружні зв'язки з усіма учнями класу, проявляє колективістський характер. У навчальній, трудовій та ігровій діяльності виступає у різних ролях залежно від ситуації. До критики та чужої думки ставиться доброзичливо, серйозно. Найбільш міцні зв'язки у Володимира вибудувалися із Зинов'євим Олександром, який має негативний вплив на поведінку хлопця.

Вона має стійкий інтерес до художньої діяльності, відвідує творчий гурток у гімназії, на уроках творчого характеру проявляє себе як добре розвинена творча особистість.

Хоч учень і навчається у гімназії досить короткий період, рівень його адаптації у колективі високий. Хлопець легко знайшов спільну мову з однокласниками, проявив себе хорошим другом, розумним і старанним учнем. Жодних форм прояву порушень поведінки не виявлено.

Джерело: URL: <https://naurok.com.ua/zrazok-psihologo-pedagogichno-harakteristiki-na-uchnya-pochatkovo-shkoli-251841.html>

Психолого-педагогічна характеристика на учня 2 класу (адреса) ПП (учня) Рік народження: р

Зовнішній вигляд у школяра охайний, доглянутий. З однолітками товариський, спілкується абсолютно з усіма учнями класу. Добре йде на контакт з дорослими, спокійно і уважно сприймає зауваження вчителя.

Загальна мотивація соціальна, заснована на розумінні суспільної необхідності навчання, навчально-пізнавальна мотивація розвинена недостатньо.

Рухові функції сформовані відповідно віку. Добре розвинена дрібна моторика рук. Ведуча рука права.

Рухові вміння, пов'язані з самообслуговуванням, вироблені дуже добре. У Владислава недостатньо повний обсяг знань і уявлень про навколишній світ. В ігровій діяльності порушень немає, дитина вміє підкорятися загальним правилам гри. Навчальна діяльність на дуже низькому рівні. Школяр знає мінімальні відомості про себе, розуміє родинні зв'язки.

Навички просторового орієнтування сформовані неповно, слабо орієнтується в основних поняттях часу, утруднюється у встановленні причинно-наслідкових відносин між явищами дійсності. Зазнає труднощів при оволодінні програмним матеріалом, виявляє недостатньо сформовані основні навчальні вміння та навички, низьку успішність.

У уповільнене сприйняття нового навчального матеріалу, особливо з математики, читання.

Йому потрібна постійна організуюча допомога вчителя у вигляді навідних запитань, підказок, опора на наочний матеріал. Він самостійно не встановлює причинно-наслідкові зв'язки в серії сюжетних картин з явним змістом сюжету, не справляється з визначенням логічних відносин при роботі з серією картин з прихованим змістом і незавершеним кінцем дії.

Пізнавальні інтереси в навчальній сфері сформовані недостатньо повно. Владислав не намагається брати активну участь в ході уроку. Школяр відчуває труднощі в перемиканні з письмових форм роботи до усних завдань. Відзначається порівняно невелика стійкість уваги. Переважає мимовільна увага.

У (учня) краще розвинена зорова пам'ять. Міцність запам'ятовування словесного матеріалу, цифр, слів дуже низька. Відтворення навчальної інформації (правил, текстів, змісту завдань) неповне, неточне. Самостійно застосувати вивчений матеріал на уроці не може. Домінує мимовільне запам'ятовування.

Загальний темп діяльності повільний. Ситуації успіху викликають у дитини позитивні емоції. Переважаючий тип настрою спокійний, врівноважений.

Рівень розвитку мовлення дитини не відповідає віковій нормі. У школяра спостерігається відставання у розвитку фонематичного сприйняття: учень вагається в розрізненні опозиційних фонем, не може проаналізувати звуковий, складовий склад слова, допускаючи пропуски, перестановки, додавання букв (наприклад, глечик к, в, ш, н).

Він розуміє сенс окремих слів повсякденного значення. Учень по прослуханому тексту відповідає на запитання однозначно, не може скласти поширене пропозицію, здійснити послідовний точний переказ.

Він правильно вимовляє не всі звуки української мови, у нього спостерігається недостатня виразність мови, тихий і невпевнений голос, низька мовна активність і бліда емоційне забарвлення самостійних висловлювань. Відзначається наявність бідного словникового запасу.

Владислав знає такі узагальнюючі (категоріальні) поняття, як птахи, тварини, овочі, фрукти, посуд, квіти,. Пасивний словник переважає над активним.

Владислав називає всі букви алфавіту, знає їх напам'ять, складає склади, але не читає, не може складати зі складів слова.. Школяр практично без помилок списує короткі рукописні речення. При листі під диктовку допускає стійкі специфічні помилки, пов'язані з недостатнім оволодінням звуковим аналізом, За час навчання в першому і другому класі (учень) показав слабкі знання з основних навчальних предметів.

Часто не дописує елементи букв. Самостійні роботи виконує повільно, з допомогою вчителя, з опорою на наочний матеріал (алфавіт, таблиці). Словникові слова запам'ятовує насилу.

Навик самоконтролю розвинений слабо.

На уроках математики виконує додавання і віднімання чисел за допомогою рахункових паличок, пальців, лінійки.

Не вміє самостійно вирішувати завдання. Владислав приймає допомогу вчителя у вигляді навідних запитань, може вирішити просту арифметичну задачу за аналогією на складання чисел.

(учень) любить малювати, ліпити з пластиліну, робити аплікації, із задоволенням займається на уроках фізкультури.

Програму першого і другого класу з основних навчальних предметів учень засвоїв надзвичайно погано. Рекомендую навчання за полегшеною програмою.

Джерело: URL: <https://naurok.com.ua/harakteristika-na-uchnya-343558.html>

Психолого-педагогічна характеристика учня (зразок)

Андрій справляє враження компанійської, товариської людини. Позитивно сприймає оточуючих. Легко підтримує бесіду. Загальний рівень розвитку пізнавальної сфери – вище середнього. Рівень розвитку пам'яті – високий, уваги – середній, мислення – вище середнього, уяви – низький; мовлення активне, стримане, змістовне. Пізнавальна активність виражена помірно, учень працює за вказівкою вчителя, інколи задає запитання.

Хлопцеві властивий вияв позитивних емоцій, має хороше почуття гумору. В учня високий рівень потреби у спілкуванні з ровесниками; агресивність ситуативна помірного рівня. Нервова система характеризується високим рівнем стійкості до стресорів, учневі властива тривожність у ситуації перевірки знань.

Самооцінка дещо завищена; рівень егоцентризму відповідає особливостям цього віку; рівень самоприйняття високий. Оптимістичне самовідчуття.

Яскравою рисою, що спричиняє негативне відчуття себе, є “самотність”. Впевнений у собі, вміє відстоювати власну думку. У конфліктній ситуації йому властиві такі типи поведінки, як суперництво та компроміс. У взаєминах з оточуючими нехтує думкою дорослих, схильний до усамітнення.

Рівень схильності до девіантної поведінки вище середнього. Рівень потреб у схваленні з боку дорослих – вище середнього, з боку однолітків – високий. Страх не відповідати очікуванням оточуючих не сягає рівнязначущості.

Рівень мотивації навчання помірний, досягнення успіху – високий. Ставлення до навчання нестійке позитивне: вважає, що вчитися треба, але інтересу до навчання та систематичності в підготовці не виявляє.

Особистісно значущими цінностями для нього є “справжня дружба”, “свобода”, “комфортне життя”, вважає, що досягти цього можна завдяки “інтелекту” та “відповідальності”. Прагнення самовдосконалення виявляється у небайдужому ставленні до власних помилок та очікуванні прихильного ставлення до себе з боку оточуючих. Найяскравіше виражені спортивні здібності; виявляє інтерес до музики.

Труднощі в навчанні пов'язані з недостатньо розвинутим емоційно-вольовим контролем: хлопець не доводить розпочату справу до кінця, шукає легких рішень. Ці особливості заважають йому реалізовувати яскраві спортивні здібності. Впевненість у собі, вміння спілкуватися, достатній потенціал розумових здібностей, співпраця з оточуючими можуть допомогти учневі досягти бажаного.

У виховній роботі з Андрієм доцільно заохочувати його до співпраці з однокласниками у підготовці домашніх завдань

Джерело: URL: <https://osvitportal.in.ua/vchitelyu/kharakterystyky-uchnia/492-psikhologo-pedagogichna-kharakteristika-uchnya-zrazok.html>

Додаток Г. Зразок профорієнтаційного заходу

СЦЕНАРІЙ «ТВОЯ МАЙБУТНЯ ПРОФЕСІЯ - ТВІЙ ВИБІР» (ВИХОВНИЙ ЗАХІД ДЛЯ УЧНІВ 9 -11 КЛАСІВ ДО ШКІЛЬНОГО ФЕСТИВАЛЮ ПРОФЕСІЙ)

Мета:

розкрити сутність правильного вибору професії, показавши її психологічний та теоретично-практичний аспекти;
зорієнтувати учнів на свідомий вибір майбутньої професії;
виховувати у дітей любов до праці, повагу до людей будь-якої професії;
допомагати у визначенні власної життєвої траєкторії з урахуванням професійних інтересів та природних здібностей.

Проведення: 40 хв. – 1 урок.

План виховного заходу:

1. Вступне слово психолога - ведучого заходу
2. Виступ-жарт «Діалог про вибір професії» (гумореска)
3. Знайомство з гостями, присутніми. Інтерв'ю з гостями (кращими випускниками, які зробили перші професійні успіхи)
4. Профорієнтаційна вікторина
5. Робота з формулою вибору професії
6. Тестування
7. Презентація «Типи професій»
8. Алгоритм правильного вибору професії
9. Філософське дослідження «Наповнена ваза»
10. Кліп – побажання «Життя – це ...»

Хід заходу

1. Ведучий.

Добрий день, шановні учні, вчителі, гості! Ми раді вітати вас на нашому фестивалі «Твоя майбутня професія - твій вибір!» (*Слайд 1*). Вибрати саме цю тему мене примусили роздуми над випадково почутим діалогом між двома одинадцятикласниками майбутніми випускниками (*Слайд 2*). До вашої уваги цей діалог:

2. Гумореска

Перший.

Як мені це все набридло, і язик ваш не болить?!

І кому яке з вас діло, як я буду далі жити?

Скоро атестат вже вручать, і освіта в мене - є,

Досить, вже мене навчили, знаю я тепер своє.

Розум щоб не розтрусити, сяду нишком на печі.

Буду спати, буду пити, буду їсти калачі!

А як сила набереся, відпочину від вчителів,

Може, навіть оженюся, бовжезовсім я дозрів.

І візьму собі дружину, щоб варила борщ, супи...

Не дурний я гнути спину, бо я ... той... не для сапи.

В мене все ж таки освіта, хоч середня, але є.
 Хочу ще побачити світа, а у батьків гроші є.
 “Географію, англійську треба знати”, - хтось верзе.
 Мене батько й на машині до базару доведе.
 Ну, а там з усього світу – і для тіла, й для душі,
 Нащо вам усім освіта?
 Нащо голову сушить?

Другий.

Я теж зовсім не журюся і нічого не боюся...
 От від`їмся, відіплюся, і, напевно, оженюся.
 Як то добре, що вже школу на кінець закінчу в строк.
 Вихователі ніколи не потащать на урок.
 І не будуть мене лаять, що не хочу я читать,
 Буду я спокійно жити, до обіду буду спать.

Ведучий. Так, з такими мріями ви просите все життя!

Перший.

А якщо серйозно, ...то
 Професій безліч є цікавих,
 Але свою обрати як?
 Щоб добре діло й добра слава?
 І я собі міркую так:
 Потрібно лікувати хвороби,
 Водить у космос кораблі,
 Та я із роду хліборобів,
 І родовід мій – від землі!

Другий.

Знайти своє, щоб серце стисло,
 Щоб зрозумів – отут я весь.
 Всім – жити чесно,
 З правдою усюди не розминатись, а дружить,
 А ремесло, як кажуть люди,
 Нам за плечами не носити.

3. Ведучий. Так, мине зовсім небагато часу, і постане гостре та зовсім непросте питання вибору майбутньої професії. А як зробити правильний вибір? Як зорієнтуватися серед розмаїття професій та обрати ту єдину, яка принесе тобі самому задоволення та користь суспільству, державі? Щоб спробувати знайти відповідь на ці та інші питання, ми й зібралися сьогодні в цьому залі.

А консультації з цих питань нададуть наші гості – кращі випускники минулих років, яким спорт допоміг в житті та у виборі професії. Дозвольте познайомити вас, шановні друзі, з нашими гостями:

- 1) ... – журналіст, ведуча спортивних новин; рік випуску 2011
- 2) ... – капран нової поліції; рік випуску 2012
- 3) ... – артистка балету, тренер, працює в Катарі; рік випуску 2012

Перед питаннями до кожного з гостей – слайд-шоу з фотографій про нього, коли він бувучнем.

Приблизні питання гостям: Як спорт допоміг вам у виборі майбутньої професії? Чи не шкодуєте ви зараз про свій вибір? Якби вимагали можливість повернути час назад, то на що звернули увагу, які пробіли усунули б у своїх знаннях? Що потрібно робити, щоб вдало здати ЗНО та вступити до вузу? Чи потрібно знати іноземну мову? тощо

Ведучий. Дякуємо, шановні гості, за ваші щирі, змістовні відповіді. Думаю, що інформація, якою ви з нами поділилися, буде цікавою й корисною.

1. **Вікторина «Все професії нужны, все професії важны»**
2. Ми на заході з поля повертались,
І зрілим житом стиглий вітер пах,
У кожного обвітрено качалась
За плечима сорочка на граблях.
- **Назвіть професію людини, що написала ці вірші. (Поет)**
3. Моя професія на перший погляд може здатися легкою, але від неї залежить робота цілого колективу. Ця професія вимагає постійного руху та міцних нервів. Не завжди мене знають в обличчя, тому що частіше зустрічаються з моєю спиною. - **Назвіть мою професію. (Диригент)**
4. Що спільного у комп'ютера із сучасною коровою? (**Професія людини, що їй обслуговує – оператор, оператор машинного доїння**)
5. Перед ким всі люди знімають шапки? (**Перед перукарем.**)
6. Хто занурюється в роботу з головою? (**Водолаз, а ще і дресирувальник.**)
7. Хто горить на роботі? (**Пожезні.**)
8. Хто працює зі смаком? (**Дегустатори.**)
9. Хто працює граючись? (**Актори, музиканти-виконавці.**)
10. Людина, що працює з напругою, - це ... Хто? (**Електрик.**)
11. «Звір'ячий» доктор - це... Хто?
(**Ветеринар.**)
12. Кльовий професіонал - це... Хто? (**Рибалка.**)
13. Залицяльник за деревами - це... Хто? (**Садівник**)
14. Реаніматор машини - це... Хто? (**Автомеханік.**)
15. Професійний підказувач - це... Хто? (**Суфлер.**)
16. Хто шукає позитивне у злочині і негативне у покаранні? (**Адвокат.**)
17. Представники якої професії весь час задають молодим людям питання, на які самі знають відповіді? (**Вчителі.**)
18. Кого поетично називають лоцманами книжкового моря? (**Бібліотекарів.**)
19. Як називають професіонала, який піде з вами в магазин і за ваші гроші купить вам те, що завжди хотів купити собі? (**Стиліст.**)
20. Назвіть єдиного фахівця,
який вміє розбирати каракулі лікарів. (**Аптекарь.**)
21. Хто безкарно розпилює жінок навіл? (**Фокусник.**)

22. Сидить дід, у сто шуб одягнений, хто пробігає повз нього, у того він шубу відбирає. *(Гардеробник.)*

23. Представників якої споважливої професії часто погрожують здати на мило?

(Спортивних суддів.)

24. Яка шанована професія дала назву сорту вареної ковбаси?

(Доктор. Докторська ковбаса.)

25. Є такий анекдот. Приходить цей професіонал до піаністу подивитися на новий рояль і каже: «Незручна клавіатура - 84 клавіші, половина функціональних, жодна не підписана, хоча... натискаються клавіші Shift дійсно оригінально». Хто цей професіонал, і як оригінальні клавіші йому сподобалися?

(Це програміст. А сподобалися йому педалі рояля.)

4. Ведучий: *(Слайд 3)* Вибір професії - надзвичайно важливий і відповідальний крок у житті кожної людини: відповідальний не лише перед самим собою, а й перед іншими людьми. Всім нам доводилося не раз зустрічатися з неуважним лікарем, чиновником, грубим продавцем, некомпетентним бухгалтером чи секретарем. Ми обурювалися, ображалися, критикували. А спробуймо поставити питання «чому?» і дати на нього відповідь. Якщо від природи замкнута людина, що неправильно обрала свою професію, змушена цілий день спілкуватися, проявляти увагу та турботу до клієнтів або, навпаки, рухлива людина годинами виконує монотонну «паперову роботу», то вже з ранку вони відчувають тому й роздратування, а до вечора обридла робота настільки вимотує, що в душі не залишиться нічого, окрім ніякої знемоги...

- Я дуже не хочу, щоб така неприємність сталася з вами, нашими учнями, тому зараз ми розглянемо формулу вибору професії.
- **Питання:** що буде, якщо ширину актової зали помножити на її довжину? *(Площа актової зали)*
- А що буде, якщо поставити знак «плюс» між поняттями **ХОЧУ МОЖУ ПОТРІБНО?** *(Слайд 4).* Я відкрию вам секрет: виїде правильний вибір професії. *(Слайд 5)*
- Як пояснити цю формулу? У ній всього три величини:
  - **хочу** - це все, що мені подобається, до чого лежить душа;
  - **можу** - це все, що мені по силам, за здібностями;
  - **треба** - це все, що потрібно для суспільства, країни.

Співвідношення між «хочу» і «можу» - у ваших руках. Якщо у людини є мрія і вона твердо йде до своєї мети, вона обов'язково її досягне. Але для цього потрібно розібратися в собі, дізнатися свої сильні і слабкі сторони, свої здібності і недоліки.

5. Тестування.

Ведучий. Може бути, трохи розібратися в собі вам допоможе жартівливий тест з геометричними фігурами. Мені потрібні три добровольці.

Три старшокласники виходять і на закріплених великих аркушах малюють маркерами фігури **Слайд 6** Використовуючи три геометричні фігури - трикутник, коло, квадрат, намалюйте чоловічка, що складається з 10 елементів. Повинні бути використані всі три види фігур. Якість малюнка не має значення. Якщо намальовані зайві елементи - їх треба закреслити, якщо їх не вистачає - до малювати відсутні. Час виконання - 30 с.

(Діти малюють фігурки.)

Тепер підрахуйте кількість трикутників.

(Діти виконують завдання.)

А тепер слухайте ключ до тесту.

Перший тип: 6-8 трикутників - тип керівника, хороше викладачі. Як проявляється прагнення до лідерства, добре розбираються в людях, працюють з інформацією.

Другий тип: 5 трикутників. Відповідальний виконавець, хороше організаторське здібності. Професіонал, до дрібниць продумує свою діяльність.

Третій тип: 4 трикутника. Різноманітність інтересів і талантів. Схильність до індивідуальної роботи.

Четвертий тип: 3 трикутника. Тип вченого. Раціональний, об'єктивний, легко переключається з одного виду діяльності на інший.

П'ятий тип: 2 трикутника. Інтерес до мистецтва і людини. Тонко відчуває все нове і незвичайне.

Шостий тип: 1 трикутник. Винахідник, конструктор, художник. Володіє багатою уявою.

Звичайно, цей тест не відображає все різноманіття ваших талантів. Але, може бути, він допоможе вам замислитися про себе, про свої можливості і здібності і почати розвивати ці здібності. У кінцевому підсумку це допоможе вам у виборі життєвого шляху. В понеділок на перерві всі бажаючи зможуть пройти тест на IV поверсі.

7. Ведучий: У світі багато професій. Щоб не заплутатися в них, фахівці об'єднують їх у великі класи, групи. Всі професії об'єднують в п'ять великих груп, типів.

Перегляд презентації

Слайд 7 Перший тип: людина - природа. Люди цих професій мають справу з живою і неживою природою (ветеринар, агроном, гідролог, вівчар, механізатор, тракторист). Для них характерний загальний предмет праці - тварини і рослини, ґрунт і повітряне середовище.

Слайд 8 Другий тип: людина - техніка. Це можуть бути льотчики, водії, матроси, токарі, слюсарі та інші професії, які використовують технічні пристрої.

Слайд 9 Третій тип: людина - людина. Предметом праці у цій професії є інша людина, а характерною рисою діяльності - вплив на інших людей. До такого типу професій належать учитель, лікар, журналіст, продавець.

Слайд 10 Четвертий тип: людина - знакова система. Фахівці такого типу використовують в своїй праці різні знаки: усна і письмова мова, цифри, хімічні та фізичні символи, ноти, схеми, карти, графіки, малюнки, дорожні знаки і т. п. Цебухгалтери, учені, люди, що працюють в лабораторіях, наукових центрах.

Слайд 11 П'ятий тип: людина - художній образ. Людей цього типу відрізняє наявність живого образного мислення, художня фантазія, талант. Це музиканти, художники, актори, дизайнери та ін. Щоб не помилитися у виборі професії, потрібно врахувати свої психологічні особливості, здібності, фізичні можливості.

8. Ведучий. Вибір професії - це дуже важлива подія в житті кожної людини. Але яку б професію ви не вибрали, вам завжди знадобляться знання, отримані в школі. Тому постарайтеся вже зараз визначити область ваших інтересів, більше читайте, набирайтеся досвіду та знань. Вибір професії – це справа не одного дня. Сьогодні ми зробили початок, а вдалий вибір залежить від вас. А щоб було легше його зробити, психологи розробили «Алгоритм професійного самовизначення», де пропонуються поради щодо вибору професії і визначення основних помилок. *(СЛАЙД 12, а за ним 13)*

Такі пам'ятки знаходяться на стенді школи та у ваших класних кабінетах

Алгоритм професійного самовизначення

Пам'ятка старшокласникам

Знайти своє покликання – джерело щастя.

1. Визначити кілька професій, які подобаються, до яких є потяг, існують принципові можливості успішного їх освоєння й працевлаштування.
2. Шукати якнайбільше інформації про ці професії, знайомитися з людьми, які їх представляють.
3. Вислухати думку батьків, тренерів, учителів, друзів, проаналізувати їх.
4. Скласти список суттєвих можливостей професій (наприклад, можливість спілкування з багатьма людьми, поїздки за кордон, висока платня тощо) і проаналізувати його відносно своєї мети, очікувань, мрій.
5. Визначити фізичні та психологічні якості, необхідні для кожної з професій.
6. Звернутися до психолога з проханням визначити (дослідити) інтереси, здібності, темперамент, особливості пам'яті, уяви тощо.
7. Прислухатись до своїх відчуттів, інтуїції.
8. “Приміряти” кожну з професій. Порівняти, зважити всі “плюси” і “мінуси”.
9. Зробити вибір.

10. Упевнено йти до мети.
Професійних вам успіхів і досягнень!

Основні помилки у виборі професії:

1. Поділ на “престижні” й “непрестижні”.
2. Ототожнення навчального предмета з професією.
3. Перенесення ставлення до людини (наприклад, до вчителя, тренера) на професію.
4. Вибір під чийось впливом.
5. Неправильне уявлення про характер праці в певній трудовій діяльності.
6. Вибір під впливом певних обставин.
7. Думки про легке життя. Є

9. Ведучий: А зараз за мотивами давньої притчи ми з вами проведемо *досвід*. **Слайд 14**

Якось один мудрець, перебуваючи в колі своїх учнів, наповнив до країв велику скляну посудину великим камінням. Зробивши це, мудрець запитав учнів – а чи повна ця посудина? Учні відповіли, що посудина повна.

Потім Вчитель узяв мішечок з дрібними камінчиками, висипав камінчики в посудину і легенько струснув його кілька разів. Каміні опинилися в проміжках між великим камінням і заповнили їх. Мудрець знову спитав учнів – а тепер посудина повна? Учні знову підтвердили його слова – так, посудина повна.

І, нарешті, мудрець налив у скляну посудину воду. І вода заповнила всі проміжки між камінням у посудині.

«А тепер, - знову звернувся Вчитель до своїх учнів, - мені хотілося б, щоб ви в цій посудині змогли розпізнати своє життя!

Великі камені є найважливішими і необхідними речами в нашому житті: це наша сім'я, кохана людина, робота, наше здоров'я — все те, що, навіть не дивлячись на відсутність решти, зможе наповнити наше життя.

Дрібні камінці уособлюють собою вже менш важливі речі, як, наприклад, наші квартири або будинок, наша машина.

Ну, а вода символізує собою повсякденну метушню та інші життєві дрібниці, які, як і сама вода швидко витікають. Тому, якщо ви спочатку наллєте у свій життєвий посуд води, то в ньому вже не знайдеться місця для великого каміння

Так от і виходить, якщо ми всю свою життєву енергію витратимо на купу дрібних речей, то для великих речей нічого не залишиться. Тому, давайте звертати увагу тільки на важливі речі! Давайте стежити за своїм великим каменем - адже тільки вони цінні, а все інше - тільки вода ...

10. Тому що життя – це... Демонстраці відео-кліпу

Психолог: Ким би не стали ви, наші діти, яку б професію не обрали, виростіть і станьте справжніми людьми, бо життя у нас одне, життя – це...

М. Я.: Життя – це можливість, Скористайся нею.

А.В.: Життя – це виклик, Приймай його.

О.С.: Життя – це краса, Милуйся нею!

ЛЛЛ: Життя – це повинність Твоя насущна, Виконай її. Життя – це гра, Стань гравцем!

Б.: Життя – це багатство, Не розтрахай його.

Лікар: Життя – це охання, Насолоджуйся ним сповна.

В.С.: Життя – це аємниця, Пізнай її.

К.: Життя – це випробування, Побори все.

А.Й.: Життя – це пісня, Доспівай її до кінця.

Тренер.: Життя – це боротьба, Стань борцем.

К.С.: Життя – це прірва невідомого, Ступи в неї не боячись.

Т.І.: Життя – це фортуна, Шукай цю мить.

Директор: Життя таке чудове, Не згуби його, Це твоє життя, Борись за нього!

URL: <https://naurok.com.ua/scenariy-proforientacijnogo-zahodu-65967.html>